

Turizm Akademik Dergisi

Tourism Academic Journal

www.turizmakademik.com

Konaklama ve Yiyecek-İçecek İşletmelerinde Finansal Başarısızlık Riski ve Covid-19 Salgınının Etkisi*

Fatma Senem BEYAZ**^a, Cemile ÖCEK^b, Erdiñç KARADENİZ^c

^a Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı Doktora Programı, MERSİN
E-mail: senembyz@hotmail.com, ORCID: 0000-0001-7895-8006

^b Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı Doktora Programı, MERSİN
E-mail: cemile_ocak@hotmail.com, ORCID: 0000-0001-6376-3820

^c Mersin Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm İşletmeciliği Bölümü, MERSİN, E-mail: ekaradeniz@mersin.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2658-8490

Öz

Bu araştırmanın amacı Türkiye'deki konaklama ve yiyecek içecek işletmelerinin finansal başarısızlık risklerinin ölçülmesi ve Covid-19 salgınının finansal başarısızlık riskleri üzerindeki etkisinin incelenmesidir. Bu bağlamda Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası sektör bilançolarından yararlanılarak konaklama hizmetleri sektöründeki dört alt sektör ile yiyecek hizmetleri sektöründe yer alan üç alt sektörün 2016-2020 yıllarına ilişkin finansal başarısızlık riskleri Altman Z, Altman Z', Springate, Fulmer, Zmijewski ve Grover modelleriyle analiz edilmiştir. Ardından finansal başarısızlık tahmin modellerinin her biri için Covid-19 öncesi ve Covid-19 dönemi bağlamında istatistiksel açıdan farklılık olup olmadığı Wilcoxon İşaretili Sıralar Testi ile sınanmıştır. Elde edilen bulgulara göre finansal başarısızlık riski açısından konaklama hizmetleri sektöründeki dört alt sektörünün Zmijewski ve Grover modeli dışında bütün modellerde ve analize dahil edilen tüm yıllarda finansal başarısızlık riski taşıdığı saptanmıştır. Yiyecek hizmetleri sektöründe yer alan üç alt sektörün finansal başarısızlık riski taşıdığı yıl sayısının ise daha az olduğu belirlenmiştir. Farklılık analizi sonucuna göre ise Altman Z, Altman Z' ve Springate modellerinde salgın öncesi ve salgın dönemi arasında anlamlı bir farklılık olduğu saptanmıştır. Söz konusu analizler doğrultusunda sektördeki işletmelerin finansal başarısızlık risklerinin Covid-19 döneminde artarak olumsuz yönde etkilendiği görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Finansal Başarısızlık Riski, Konaklama ve Yiyecek Hizmetleri Alt Sektörleri, Covid-19 Salgını, Wilcoxon İşaretili Sıralar Testi.

Financial Failure Risk In Lodging and Food-Beverage Companies and The Impact of The Covid-19 Pandemic

Abstract

The aim of this study is to measure financial failure risks of lodging and food-beverage companies in Turkey and to examine the impact of the Covid-19 pandemic on the financial failure risks. In this context, financial failure risks of four sub-sectors in the lodging services sector and three sub-sectors in the food service activities sector for the years 2016-2020 were analyzed by using the company accounts of the Central Bank of the Republic of Turkey, with Altman Z, Altman Z', Springate, Fulmer, Zmijewski and Grover models. Then, for each of the financial failure prediction models, whether there is a statistical difference in the context of the pre-Covid-19 and Covid-19 period was tested with the Wilcoxon Signed Ranks Test. According to the findings, it has been determined that four sub-sectors in the lodging services sector carry a risk of financial failure in all models and all years included in the analysis, except for the Zmijewski and Grover model, in terms of financial failure risk. It has been determined that the number of years in which the three sub-sectors in the food service activities sector carry the risk of financial failure is less than that of lodging. According to the results of the difference analysis, it was determined that there was a significant difference between the pre-epidemic and the epidemic period in the Altman Z, Altman Z' and Springate models. In line with the aforementioned analyzes, it is seen that the financial failure risks of the company in the sector have been increased and adversely affected during the Covid-19 period.

Keywords: Financial Failure Risk, Lodging and Food Services Subsectors, Covid-19 Pandemic, Wilcoxon Signed Ranks Test.

JEL CODE: C10, G33, L83

Makalenin Geçmişi:

Gönderim Tarihi : 11.02.2022

Birinci Düzeltme : 14.05.2022

İkinci Düzeltme : 25.07.2022

Kabul : 23.08.2022

Makale Türü : Araştırma Makalesi

Beyaz, F. S. & Öcek, C. & Karadeniz, E. (2022). Konaklama ve Yiyecek-İçecek İşletmelerinde Finansal Başarısızlık Riski ve Covid-19 Salgınının Etkisi, Turizm Akademik Dergisi, 9 (2), 477-494.

* Bu çalışma, TR Dizin etik kurul izni gerektiren çalışma grubunda yer almamaktadır.

** Sorumlu yazar e-posta: senembyz@hotmail.com

GİRİŞ

Dünya genelinde turizm sektörü bütün ülkeler için önemli ekonomi alanlardan birisi olarak değerlendirilmekte ve ülkelerin kalkınmasında önemli bir rol oynamaktadır (Bahar & Kozak, 2006). Dünya Turizm Örgütü (UNWTO), turizm sektörünün istihdam yaratması, turistik hareketlere katılan insan sayısı, yarattığı gelir ve ülkelerdeki büyüme kaynağı olması nedeniyle en önemli sektörlerden birisi olarak değerlendirmektedir (Kandır, Karadeniz, Özmen & Önal, 2008). UNWTO verilerine göre 2019 yılında dünyada turizm faaliyetlerine 1.5 milyar insan katılmış ve sektör dünya ekonomisine 1,5 trilyon \$ katkı sağlamıştır. Covid-19'un hızla yayıldığı 2020 yılında küresel düzeyde turist sayısı yaklaşık 400 milyona düşerken turizm sektörünün ekonomiye katkısı 730 milyar \$ olarak belirlenmiştir. 2021 yılında dünya turizmi önceki yıla göre %4 büyürken, uluslararası turist sayısı 400 milyondan 415 milyona yükselmiş ve turizm sektörünün ekonomik katkısı ise 1.9 trilyon \$ olarak belirlenmiştir (TÜRSAB, 2021). Küresel olarak, Şubat 2022 itibarıyla, Covid-19 salgınından resmi olarak bildirilen 396.558,014 kişi etkilenmiş ve 5.745.032 ölüm olmuştur (WHO, 2022). Covid-19 salgınının etki düzeyinin tam olarak belirlenememesinin turizm sektörünü olumsuz yönde etkileyeceği düşünülmektedir. Ekonomik katkısı oldukça yüksek olan turizm sektörü yapısı itibarıyla sık sık krizlerle karşılaşan, yüksek sermaye yatırımları içeren, talebin son derece esnek olduğu; ekonomik, finansal ve politik riskleri yüksek olan bir sektördür (Song ve Kang, 2019; Karadeniz & Öcek, 2020).

Küresel siyasal, sağlık, ekonomik, finansal ve çevre krizlerinden en çok etkilenen sektörler arasında yer alan turizm sektöründe yer alan işletmeler, kontrol edilemeyen krizlerle karşı karşıya kaldıklarında, işletme içi krizlere göre daha fazla etkilenebilmektedirler. Bilhassa salgın hastalık gibi yayılım oranı oldukça yüksek olan ve bu nedenle turizm faaliyetlerinin kısıtlandığı süreçlerde turizm sektörü büyük sorunlarla karşılaşmaktadır (Chien & Law, 2003). Turizm sektörü açısından geçmişte benzer krizlerle karşılaşmıştır. İtalya'da ilk defa ortaya çıkan kuş gribi (1978), Çin'de görülen SARS (2002), Amerika'da karşılaşılan domuz gribi gibi salgınlar turizm faaliyetlerini olumsuz yönde etkilenmiştir (Çeti & Ünlüönen, 2019). Yaklaşık 2 yıldır bütün dünyayı etkileyen Koronavirüs (Covid-19) ilk defa Çin'in Wuhan şehrinde 2019 yılının sonunda görülmüştür. İnsanlarda yüksek ateş, öksürük, nefes darlığı hatta ölüme neden olan virüs, Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından 2020 yılının başlarında salgın olarak ilan edilmiştir (World Health Organization, 2021; Sağlık Bakanlığı, 2022). Bazı bilim insanları hızla yayılan bu salgının tüm ülkeleri etkilediğini ve bu yüzyıldaki en şiddetli ve etkili salgın olduğunu

iddia etmişlerdir (Alonso, vd., 2020; Altınay & Arıcı, 2021). Covid-19 salgınıyla turizm hareketleri de durma noktasına gelmiş; konaklama, yiyecek-içecek ve seyahat işletmeleri de süreçten olumsuz etkilenmişlerdir. Salgın süresince turizm hareketleri kısıtlanmış, zaman zaman ülke sınırları kapatılmış hatta evden dışarı çıkma yasakları bile getirilmiştir. Her geçen gün farklı varyantlarıyla karşılaştığımız Covid-19 salgını, ulaşım, turizm ve ticaret gibi hizmet sektörleri başta olmak üzere tüm sektörlerdeki gelirler ile yatırım ve tüketim harcamalarının azalmasına neden olmuştur (Aydoğuş, 2020). Özellikle 2020'nin ilk yarısındaki üç aylık sokağa çıkma yasağı, seyahat kısıtlamaları, büyük etkinliklerin, fuarların ve konferansların düzenlenmesine ilişkin yasaklar turizmin tamamen durmasına, birçok işletmenin operasyonel, yönetsel ve finansal açıdan başarısızlık yaşamasına neden olmuştur (Wieprow & Gawlik, 2021).

Finansal başarısızlık, büyüklükleri ve faaliyetleri ne olursa olsun, işletmelerin karşı karşıya olduğu en önemli tehditlerden biri olarak görülmektedir (Charitou, Neophytou & Charalambous, 2004). Finans alan yazınında finansal başarısızlık birbirinden farklı durumlarla açıklanmıştır. İşletmelerin vadesi gelen borçlarını ödemedede yetersiz olması, temerrüte düşme, tahvil getirilerinin ve anaparalarının ödenememesi, çeklerin karşılıksız çıkması, işletmeye kayyum atanması, öz kaynakların negatif olması, üç sene art arda zarar edilmesi ve iflas durumunda olması finansal başarısızlığın süreçlerini oluşturmaktadır (Aktaş, 1993; Altman & Hotchkiss, 2006). Finansal başarısızlık süreçlerinden hangisi yaşanırsa yaşansın işletmeler bu süreçten olumsuz etkilenmektedirler. Finansal sıkıntı veya başarısızlığın önceden tahmin edilmesi ve bu yönde koruyucu ve düzeltici önlemler alınması işletmelerin finansal başarısızlık ya da iflastan korunabilmeleri açısından büyük önem arz etmektedir. Gelirlerin düştüğü ancak sabit maliyetlerin devam ettiği salgın döneminde turizm işletmelerinin ayakta kalabilmesi ve finansal başarısızlık süreçlerinden birisini yaşamadan finansal sağlıklarını ve sürdürülebilirliklerini devam ettirebilmeleri için finansal açıdan güçlü olmaları gerekmektedir. Bu bağlamda ülke ekonomilerine yadsınamayacak kadar büyük katkıları olan ancak yapısı gereği risklerden kolaylıkla etkilenebilen turizm sektöründe faaliyette bulunan işletmelerin finansal başarısızlık riskinin belirlenmesi ve bir sağlık krizi olan Covid-19'un söz konusu sektöre olan etkilerinin ortaya konulması büyük önem arz etmektedir. Bununla birlikte alanyazın incelendiğinde Türkiye'deki konaklama ve yiyecek hizmetleri alt sektörlerine yönelik halka açık olmayan işletmeler özelinde Covid-19'un geniş kapsamlı etkilerinin analiz edildiği bir araştırmaya tarafımızca ulaşılamamıştır. Bu açıdan araştırmanın literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Öte yandan söz konusu araştırma potansiyel yatırımcılara yatırım kararı alma,

mevcut yatırımcılara ve yöneticilere ise aldıkları kararları bilimsel olarak değerlendirme noktasında faydalanabilecekleri finansal performans ölçüm yöntemlerine öneri niteliğindedir. Özellikle çalışmada yararlanılan finansal başarısızlık risk modellerinin sektördeki yöneticiler tarafından kullanılması yönünde bir farkındalık oluşturma ve Covid-19'un işletmelerin finansal başarısızlık riskleri üzerinde yarattığı etkileri giderme hususunda yönetsel, operasyonel ve finansal politika ve stratejiler ile kısa dönemli taktik planlar geliştirmeleri açısından faydalı bilgiler sunacağı düşünülmektedir.

Bu araştırmanın amacı Türk konaklama ve yiyecek-içecek işletmelerinin finansal başarısızlık risklerinin incelenmesi ve Covid-19 salgınının finansal başarısızlık riskleri üzerindeki etkisini belirlemektir. Bu amaçla öncelikle konaklama hizmetleri sektöründe yer alan dört alt sektör ile yiyecek hizmetleri sektörünün altında yer alan üç alt sektörün 2016-2020 yıllarına ilişkin finansal başarısızlık risklerini belirleyebilmek için Altman Z, Altman Z', Springate, Fulmer, Zmijewski ve Grover modelleri kullanılmıştır. Ardından sektörlerin Covid-19 dönemi (2020 yılı) ve Covid-19 öncesi dönemi (2016-2019 yılları) arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığı Wilcoxon İşaretili Sıralar Testi ile belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırma dört bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde konuya ilişkin alanyazına yer verilmiştir. İkinci bölümde araştırmaya yönelik yöntem anlatılmış ve ardından üçüncü bölümde analiz sonucunda elde edilen bulgular sunulmuştur. Son bölümde analiz sonuçları tartışılarak sektöre ve gelecek araştırmalara öneriler sunulmaya çalışılmıştır.

ALANYAZIN

Konuya ilişkin alanyazın incelendiğinde turizm işletmelerinde finansal başarısızlık riskinin farklı yöntemlerden yararlanılarak farklı ülkeler bağlamında araştırıldığı görülmektedir. Alanyazında son dönemde Covid-19 salgınının finansal başarısızlığa olan etkilerinin incelendiği araştırmaların da mevcut olduğu ancak konaklama ve yiyecek-içecek alt sektörlerine yönelik olarak gerçekleştirilen araştırmaların kısıtlı olduğu ve genellikle havayolu işletmelerine yönelik olarak gerçekleştirildiği saptanmıştır. Araştırmanın bu bölümünde öncelikle finansal başarısızlık riskinin ölçülmesi amacıyla gerçekleştirilen araştırmalar sunulmakta daha sonra Covid-19 salgınının turizm sektörüne olan etkilerini inceleyen araştırmalar sunulmaktadır. Alanyazın incelemesi neticesinde ulaşılan ulusal ve uluslararası bağlamdaki finansal başarısızlık riskinin ölçülmesi amacıyla gerçekleştirilen araştırmalar, söz konusu araştırmaların amaçları, kapsamı, yararlanılan analiz yöntemleri ve analiz sonuçlarına ilişkin bulguları Tablo 1'de özet olarak sunulmaktadır.

Tablo 1. Finansal Başarısızlık Riskinin Belirlenmesine Yönelik Araştırmalar

Yazar/lar	Amaç	Kapsam	Yöntem	Bulgular
Gu (2002)	Restoranların finansal başarısızlığının belirlenmesi	ABD’de faaliyet gösteren 36 restoran işletmesi (1986-1998)	Çoklu diskriminant analizi	Araştırma sonucunda düşük FVÖK’e sahip, borç yükü altındaki işletmelerin finansal başarısızlık risklerinin daha yüksek olduğu belirtilmiştir.
Huo (2006)	Restoranların finansal başarısızlıklarının incelenmesi	ABD’de 11 restoran işletmesi (1993-2003)	Altman Z, Springate, Fulmer	ABD’deki restoranların finansal başarısızlığını önceden tahmin etme hususunda en başarılı modelin Altman Z Skor modeli olduğu belirtilmiştir.
Janer (2011)	Konaklama alt sektörünün finansal başarısızlıklarının belirlenmesi	Fransa’da faaliyet gösteren 454 konaklama işletmesi (2007-2016)	Diskriminant Analizi	Araştırma sonucunda geliştirilen modelin finansal başarısızlığı %86 doğruluk payıyla tahmin edebildiği ifade edilmiştir.
Diakomihalis (2012)	Otel işletmelerinin finansal başarısızlık risklerinin belirlenmesi	Yunanistan’da yer alan 146 otel işletmesi (2007)	Altman Z, Altman Z’, Altman Z’’, Diskriminant Analizi	Altman Z modelinin finansal başarısızlık riskini iflastan 1 yıl önce %88,2’lik bir doğruluk oranıyla Altman Z’ ve Altman Z’’ modellerine kıyasla daha yüksek bir oranda doğru tahmin ettiği; 3 ve 5 yıldızlı otellerin 4 yıldızlı otellere göre daha yüksek finansal başarısızlık riski taşıdığı saptanmıştır.
Barreda vd. (2017)	Konaklama işletmelerinin finansal başarısızlık risklerinin incelenmesi	ABD’de faaliyet gösteren 30 konaklama işletmesi (1992-2010)	Logit Modeli ve Çoklu Diskriminant Analizi	Finansal başarısızlık riskinin tahmin edilmesinde çoklu diskriminant analizinin logit modelinden daha iyi performans gösterdiği ifade edilmiştir.
Karadeniz & Öcek (2018)	Konaklama işletmelerinin finansal başarısızlık risklerinin karşılaştırılması incelenmesi	Türkiye’de ve Avrupa’da faaliyet gösteren 75 konaklama işletmesi (2012-2016)	Altman Z, Altman Z’, Springate, Ohlson, Fulmer ve CA	Türkiye’de ve Avrupa’da faaliyet gösteren konaklama işletmeleri açısından en çok finansal başarısızlık riski taşıyan işletme sayıları Fulmer ve Springate modellerinde bulunmuştur.
Karadeniz & Öcek (2019)	Finansal başarısızlık riski gösteren ve göstermeyen işletmelerin finansal oranlarının karşılaştırılması	BİST’te pay senetleri işlem gören 12 turizm işletmesi (2012-2017)	Altman Z, Mann Whitney U Testi	Finansal başarısızlık riski gösteren ve göstermeyen işletmeler arasında likidite oranları, kaldıraç oranı, aktif ve öz sermaye karlılık oranları ve fiyat/kazanç oranları bağlamında anlamlı bir farklılık olduğu ifade edilmiştir.
Karadeniz & Öcek (2019)	Konaklama işletmelerinin finansal başarısızlık risklerinin belirlenmesi	BİST’te pay senetleri işlem gören 11 konaklama işletmesi (2012-2017)	Beaver	Türkiye’deki konaklama işletmelerinin nakit akışlarının yetersiz olduğu, karlılık düzeylerinin düşük olduğu ve negatif net çalışma sermayesine sahip oldukları belirtilmiştir.

Tablo 1 (Devamı). Finansal Başarısızlık Riskinin Belirlenmesine Yönelik Araştırmalar

Yazar/lar	Amaç	Kapsam	Yöntem	Bulgular
Milasinovic vd. (2019)	Otel işletmelerinin finansal başarısızlık risklerinin belirlenmesi	Belgrad Borsası'nda işlem gören 7 otel işletmesi (2014-2018)	Altman Z	2014, 2016, 2017 ve 2018 yıllarında 3, 2015 yılında 4 işletmenin finansal açıdan sağlıklı olduğu; 2014 yılında 1, 2015, 2016 ve 2017 yılında 2 ve 2018 yılında 3 işletmenin gri bölgede yer aldığı ve finansal başarısızlık riskleri açısından bir yorum yapılamayacağı ifade edilmiştir.
Karadeniz & Öcek (2020)	Finansal başarısızlık tahmin modellerinin geçerliliğinin belirlenmesi	Thomas Cook işletmesi (2009-2018)	Altman Z, Springate, Fulmer, Canada, Ohlson	Thomas Cook işletmesinin tüm modeller bağlamında finansal başarısızlık riski taşıdığı ve tüm modellerin söz konusu işletmenin iflasını 2019'dan önceki analiz yıllarında %100 doğru tahmin ettiği belirtilmiştir.
Karadeniz, İskenderoğlu & Öcek (2021)	Finansal başarısızlık riskini etkileyen faktörlerin belirlenmesi	Avrupa'da faaliyet gösteren 63 konaklama işletmesi (2012-2019)	GMM	İşletme büyüklüğü ve aktif karlılık oranlarının finansal başarısızlık riski üzerinde negatif bir etkiye sahip olduğu; piyasa değeri/ defter değeri oranının ise herhangi bir etkisinin olmadığı saptanmıştır.
Lestari vd. (2021)	Turizm, konaklama ve restoran alt sektörlerinin finansal başarısızlık riskinin tahmin edilmesi	Endonezya Borsası'nda faaliyet gösteren 16 işletme (2015-2019)	Altman Z, Springate, Zmijewski, Grover	Zmijewski modelinde yalnızca 2015 yılında 1 işletmenin finansal başarısızlık riski taşıdığı; finansal başarısızlık gösteren işletme sayısının tüm yıllar bağlamında en yüksek olduğu modelin Springate modeli olduğu ve modelin finansal başarısızlığı doğru tahmin etmede en başarılı model olduğu saptanmıştır.
Yıldız (2021)	Turizm işletmelerinin finansal başarısızlık risklerinin belirlenmesi	BİST'te işlem gören 11 turizm işletmesi (2011-2018)	Altman Z, Altman Z', Altman Z'', Springate, Fulmer	İşletmelerin finansal başarısızlık risklerinin belirlenmesinde Altman Z-Skoru modellerinin birbirine yakın sonuçlar verdiği ancak Springate ve Fulmer modellerinin farklı sonuçlar sunduğu ifade edilmiştir.

Turizm işletmelerinin finansal başarısızlık riskinin belirlenmesine yönelik yukarıda özetlenmiş araştırmalar incelendiğinde en çok kullanılan yöntemlerin geleneksel tahmin modelleri olduğu bununla birlikte çoklu diskriminant analizi, logit modeller ve panel veri analizlerinden yararlandığı görülmektedir. Analiz sonuçlarında oluşturulan modellerin finansal başarısızlığı önceden doğru tahmin edebilme gücünün yüksek olduğu, karlılık oranlarının yüksek olmasının turizm işletmelerinin finansal başarısını olumlu yönde etkilediği ancak yüksek borç yükünün işletmelerin finansal başarısızlık riski taşıma ihtimallerini yükselttiği belirtilmiştir.

Alanyazın incelendiğinde, Covid-19 salgınının turizm sektörüne yönelik etkilerinin farklı alt sektörler bağlamında incelendiği araştırmalara rastlanmaktadır. Araştırmaların genel olarak ulaştırma alt sektörüne ve bu sektörde faaliyette bulunan havayolu işletmelerine yönelik olarak gerçekleştirildiği görülmektedir. Covid-19'un turizm işletmelerinin finansal başarısızlığına olan etkilerini inceleyen araştırmalar aşağıda Tablo 2'de özetlenmektedir.

Tablo 2. Covid-19 Salgınının Turizm İşletmelerinin Finansal Başarısızlık Riskleri Üzerindeki Etkilerini İnceleyen Araştırmalar

Yazar/lar	Amaç	Kapsam	Yöntem	Bulgular
Macit (2020)	Covid-19'un havayolu işletmelerinin finansal başarısızlık riski üzerindeki etkisini belirlemek	BIST'te pay senetleri işlem gören 2 havayolu işletmesi (2019-2020)	Air-Score Modeli	Araştırma sonucunda THY işletmesi için 2020 yılının ilk çeyreğinde aircore'da artış; 2. çeyrekte ise düşüş bulgulanmıştır. Pegasus işletmesi için ise 2020 yılının 2. çeyreğinde aircore'da düşüş olduğu ancak aircore değerlerinin THY'ye kıyasla daha yüksek olduğu saptanmıştır. Bununla birlikte skorlardaki düşüşler pandeminin olumsuz etkilerinin yansımaları olarak nitelendirilmiştir.
Armadani vd. (2021)	Covid-19 sürecinde otel, restoran ve turizm alt sektörlerinin finansal başarısızlık risklerinin belirlenmesi	Endonezya Menkul Kıymetler Borsası'nda pay senetleri işlem gören 25 işletme	Altman Z''	2020 yılının ilk çeyreğinde 13 işletmenin finansal açıdan başarılı olduğu; 6 işletmenin finansal başarısızlık riski taşıdığı; 6 işletmenin ise gri bölgede yer aldığı; 2020 yılının ilk çeyreğinde ise 10 işletmenin finansal açıdan başarılı olduğu; 9 işletmenin finansal başarısızlık riski taşıdığı; 6 işletmenin ise gri bölgede yer aldığı belirtilmiştir.
Crespi-Cladera vd. (2021)	Covid-19 salgınında konaklama işletmelerinin finansal başarısızlık risklerinin belirlenmesi	İspanyol ve Portekiz konaklama işletmeleri (2006-2019)	Stres testi ve Lojistik Finansal Başarısızlık Modeli	Finansal sıkıntının genel olarak küçük işletmeleri daha fazla etkileyeceği ve sıkıntı içindeki işletmelerin ödeme güçlükleriyle karşı karşıya kalacakları vurgulanmıştır.
Khan & Ullah (2021)	Covid-19 süresinde işletmelerin finansal başarısızlık risklerinin belirlenmesi	Pakistan Borsası'nda faaliyet gösteren 30 işletme (2019-2020)	Altman Z	Salgında finansal başarısızlık riski gösteren işletme sayısında önemli bir artış olduğu saptanmıştır.
Kılıç Karamahmutolu (2021)	Covid-19'un ulaştırma ve turizm işletmelerinin finansal performansına etkisinin belirlenmesi	BİST Ulaştırma ve Turizm Endeksinde işlem gören 16 işletme (2017-2020)	Oran Analizi, Wilcoxon İşaretli SıraTesti	Covid-19'un işletmelerin likidite oranları üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığı, işletmelerin finansal risklerini arttığı, karlılıkla ilgili tüm oranları önemli ölçüde düşürdüğü; alacak devir hızı ve ticari borç devir hızlarında düşüşe, alacak tahsil süresi ve nakit dönüşüm sürelerinde artışa sebep olduğu belirtilmiştir.
Kıracı (2021)	Covid-19 döneminde havayolu işletmelerinin finansal başarısızlık risklerinin incelenmesi	35 havayolu işletmesi (2004-2018)	Panel veri analizi	Firma büyüklüğü, likidite oranı, karlılık oranı ve maddi duran varlıklar değişkenlerinin havayolu işletmelerinin finansal başarısızlık riskini anlamlı ölçüde ve pozitif etkilediği; kaldıraç oranının ise anlamlı ve negatif olarak etkilediği ifade edilmiştir.

Tablo 2 (Devamı). Covid-19 Salgınının Turizm İşletmelerinin Finansal Başarısızlık Riskleri Üzerindeki Etkilerini İnceleyen Araştırmalar

Yazar/lar	Amaç	Kapsam	Yöntem	Bulgular
Maharani & Sari (2021)	Covid-19'un turizm işletmelerinin finansal başarısızlığına etkisini araştırmak	Endonezya Menkul Kıymetler Borsası'nda payları işlem gören 27 turizm işletmesi (2018-2020)	Finansal başarısızlık tahmin modelleri	Springate modelinde 25 işletmenin iflas riski gösterdiği; 2 işletmenin sağlıklı olduğu; Zmijewski modelinde 4 işletmenin finansal başarısızlık riski taşıdığı; 23 işletmenin ise sağlıklı olduğu; Grover modelinde 14 işletmenin finansal başarısızlık riski taşıdığı; 13 işletmenin sağlıklı olduğu; Altman Z modelinde 18 işletmenin finansal başarısızlık riski taşıdığı; 5 işletmenin gri bölgede olduğu ve 4 işletmenin ise finansal açıdan başarılı olduğu bulgulanmıştır.
Rahmah & Novianty (2021)	Covid-19 öncesi ve Covid-19 süresince finansal başarısızlık riskinin karşılaştırmalı analiz edilmesi	Endonezya'da turizm, otel ve restoran alt sektörlerinde faaliyette bulunan 27 işletme (2019-2020)	Altman Z ve Wilcoxon İşaretili Sıralar Testi	Altman Z modeline göre 2019 yılında iflas riski gösteren işletme sayısının 2 olduğu; 2020 yılında ise 12'ye yükseldiği bulgulanmış ve Covid-19 öncesi ve sırasında Z-Skorları arasında önemli farklılıklar olduğu belirlenmiştir.
Wieprow & Gawlik (2021)	Covid-19'un turizm işletmelerinin finansal başarısızlık riskine olan etkilerinin belirlenmesi	Polonya'da faaliyet gösteren 9 turizm işletmesi (2019-2020)	Çoklu diskriminasyon analizi ve Lojistik Regresyon Analizi	2020 yılının ilk çeyreğinde 2019 yılının ilk çeyreğine göre tüm modeller bağlamında finansal başarısızlık riski taşıyan işletme sayısının arttığı bulgulanmıştır.

Covid-19 salgınının turizm işletmelerine olan etkilerini inceleyen araştırmaların sonuçları incelendiğinde salgının turizm işletmelerini olumsuz yönde etkilediği, salgın döneminde finansal başarısızlık riski gösteren işletme sayısında önemli bir artış olduğu belirlenmiştir. Azalan talepler nedeniyle işletme

gelirlerinin oldukça düşmesi ve finansal açıdan sıkıntılı işletmelerin birçoğunda varlıkların yükümlülükleri karşılama noktasında yetersiz kalması nedeniyle işletmelerin ödeme güçlükleriyle karşı karşıya kalabildikleri belirtilmiştir. Bununla birlikte salgının, turizm işletmelerinin finansal başarısızlık risklerini arttığı ve

Tablo 3. Analizde Yer Alan Sektörler

Sektör Kodları	Sektör İsimleri	İşletme Sayıları
I-55	Konaklama	
I-551	Oteller ve benzeri konaklama yerleri	9529
I-552	Tatil ve diğer kısa süreli konaklama yerleri	1006
I-553	Kamp alanları, motorlu karavan ve karavan tipi treyler (römork) park hizmetleri	86
I-559	Diğer konaklama yerleri	1194
I-56	Yiyecek ve İçecek Hizmeti Faaliyetleri	
I-561	Lokantalar ve seyyar yemek hizmeti faaliyetleri	26357
I-562	Dışarıya yemek hizmeti sunan işletmelerin (catering) faaliyetleri ve diğer yiyecek hizmetleri faaliyetleri	3597
I-563	İçecek sunum hizmetleri	5414

karlılık oranlarının salgın sürecinden olumsuz yönde etkilendiği ifade edilmiştir. Gerçekleştirilen alanyazın araştırması neticesinde farklı ülkelerdeki turizm işletmelerinin finansal başarısızlık riskleri üzerinde Covid-19 salgınının etkilerinin araştırıldığı, üç adet araştırmanın ise Türkiye'de Borsa İstanbul'da pay senetleri işlem gören turizm ve ulaştırma işletmelerine yönelik gerçekleştirildiği belirlenmiştir. Buna karşın alanyazında Türkiye'de konaklama ve yiyecek hizmetleri alt sektörleri bağlamında borsada işlem görmeyen işletmelerin sektör bilançoları üzerinde geniş kapsamlı olarak Covid-19'un etkilerinin analiz edildiği bir araştırmaya

rastlanmamıştır. Bu bağlamda söz konusu araştırmanın turizm sektöründe yer alan paydaşlara ve alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

YÖNTEM

Bu araştırmanın amacı Türkiye'deki konaklama ve yiyecek içecek işletmelerinin finansal başarısızlık risklerinin ölçülmesi ve Covid-19 salgınının finansal başarısızlık riskleri üzerindeki etkisinin incelenmesidir. Bu bağlamda Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) tarafından yayımlanan konaklama hizmetleri

Tablo 4. Finansal Başarısızlık Risk Modelleri ve Hesaplama Yöntemleri

Finansal Başarısızlık Risk Modelleri	Model ve Hesaplama Yöntemleri	Başarısızlık Kriteri
Altman Z	$Z = (0.012A) + (0.014B) + (0.033C) + (0.006D) + (0.999E)$ A = Net İşletme Sermayesi/Aktif Toplam B = Dağıtılmamış Karlar/Aktif Toplam C = Faiz ve Vergi Öncesi Kar /Aktif Toplam D = Özsermayenin Pazar Değeri/(KVYK+UVYK) E = Satışlar/Aktif Toplam	Z < 1.81 ise başarısız, Z > 2.99 ise başarılı, 1.81-2.99 arasında bir değer ise yorum yapılamamaktadır.
Altman Z'	$Z' = (0.717A) + (0.847B) + (3.107C) + (0.420D) + (0.998E)$ A = Net İşletme Sermayesi/Aktif Toplam B = Dağıtılmamış Karlar/Aktif Toplam C = Faiz ve Vergi Öncesi Kar/Aktif Toplam D = Özsermaye /(KVYK+UVYK) E = Satışlar/Aktif Toplam	Z' < 1.23 ise başarısız, Z' > 2.99 ise başarılı, 1.23-2.99 arasında bir değer ise yorum yapılamamaktadır.
Springate	$Z = (1.03A) + (3.07B) + (0.66C) + (0.4D)$ A = Çalışma Sermayesi/Aktif Toplam B = Faiz ve Vergi Öncesi Kar/Aktif Toplam C = Faiz ve Vergi Öncesi Kar/Kısa Vadeli Yükümlülükler D = Satışlar/Aktif Toplam	Z < 0.862 ise başarısız, Z > 0.862 ise başarılı.
Fulmer	$H = (5.528A) + (0.212B) + (0.073C) + (1.270D) - (0.120E) + (2.335F) + (0.575G) + (1.083I) + (0.894J) - 6.075$ A = Dağıtılmamış Karlar/Aktif Toplam B = Satışlar/ Aktif Toplam C = Vergi Öncesi Kar/Özsermaye D = Nakit/(KVYK+UVYK) E = (KVYK+UVYK)/Aktif Toplam F = KVYK/Aktif Toplam G = Maddi Duran Varlıklar (Log) I = Çalışma Sermayesi/(KVYK+UVYK) J = (Faiz ve Vergi Öncesi Kar)/Faiz	H < 0 ise başarısız, H > 0 ise başarılı.
Zmijewski	$Z = -4.336 - (4.513A) + (5.679B) + (0.004C)$ A = Net Gelir/Aktif Toplam B = (KVYK+UVYK)/Aktif Toplam C = Aktif Toplam/KVYK	Z < 0.5 ise başarısız, Z > 0.5 ise başarılı.
Grover	$G = (1.650A) + (3.404B) + (0.016C) + 0.057$ A = Net İşletme Sermayesi/Aktif Toplam B = Faiz ve Vergi Öncesi Kar/Aktif Toplam C = Net Gelir/Aktif Toplam	$G \leq -0.02$ ise başarısız, $G \geq 0.01$ ise başarılı, -0.02 ve 0.01 arasında bir değer ise yorum yapılamamaktadır.

Kaynak: Altman, 1968; Springate, 1978; Ohlson, 1980; Fulmer, 1984; Zmijewski, 1984; Saragih vd., 2018; Altman & Hotchkiss, 2006.

sektöründeki dört alt sektör ile yiyecek hizmetleri sektöründe yer alan üç alt sektörün sektör bilançolarından yararlanılarak 2016-2020 yıllarına ilişkin finansal başarısızlık riskleri Altman Z, Altman Z', Springate, Fulmer, Zmijewski ve Grover modelleriyle analiz edilmiştir. Ardından finansal başarısızlık tahmin modellerinin her biri için Covid-19 öncesi ve Covid-19 dönemi bağlamında istatistiksel açıdan farklılık olup olmadığı Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi ile sınanmıştır. Bu bağlamda finansal veriler TCMB sektör bilançolarından (www.tcmb.gov.tr) elde edilmiştir. Çalışma ikincil verilerden yararlanılarak oluşturulduğundan TR Dizin etik kurul izni gerektiren çalışma grubunda yer almamaktadır. Analiz kapsamındaki alt sektörlerin kodları, isimleri ve işletme sayıları Tablo 3'te sunulmaktadır.

Sektörlerin öncelikle 2016-2020 yıllarına ilişkin finansal başarısızlık riskleri literatürde finansal başarısızlık riskinin belirlenmesinde en sık başvurulan yöntemlerden olan Altman Z, Altman Z', Springate, Fulmer, Zmijewski ve Grover modelleri ile ölçülmüştür. Konuya ilişkin alanyazın dikkate alındığında finansal başarısızlık riskinin önceden tahmin edilmesine yönelik çalışmaların genel olarak finansal oranlar yoluyla geliştirilen modellerden yararlanılarak ölçüldüğü görülmektedir. 1968 yılında geliştirilen Altman Z modeli finansal başarısızlığın belirlenmesinde öncü model olarak nitelendirilmektedir. Altman Z modelinin katsayılarının değiştirilmesiyle revize edilen Altman Z' modeli ise halka açık olmayan işletmelerin finansal başarısızlık riskini öngörmede kullanılmaktadır (Altman & Hotchkiss, 2000). Bununla birlikte her iki modelin bir arada kullanıldığı araştırmaların (Samarakoon ve Hasan, 2003; Diakomihalis, 2012; Vasantha vd., 2013; Karadeniz ve Öcek, 2018; Yıldız, 2021) alanyazında yer aldığı belirlenmiştir. Bu bağlamda her iki modelin de analize dahil edilmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir. Analizde finansal başarısızlığı ortaya koymak amacıyla kullanılan modeller ve modellerin hesaplanma yöntemleri aşağıda Tablo 4'te sunulmaktadır.

Konaklama ve yiyecek hizmetleri alt sektörlerinin finansal başarısızlık risklerinin analiz edilmesinin ardından sektörlerin Covid-19 salgın öncesi dönem (2016-2019) ve Covid-19 salgın dönemi (2020) arasında finansal başarısızlık risk düzeyleri açısından anlamlı bir farklılık olup olmadığı belirlenmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda söz konusu farklılığın araştırılması için parametrik ve parametrik olmayan istatistik testlerden hangisine başvurulacağı belirlenmiştir. Eşleştirilmiş iki grup arasındaki farklılıkların test edilmesinde normal dağılıma uygun olma ve örneklem hacminin büyük olması ($n \geq 30$) koşullarının sağlanması durumunda parametrik testlerden Eşleştirilmiş Gruplar T-Testi'nden (Paired Sample T-Testi) yararlanılmaktadır (Altunışık vd., 2012; Kalaycı, 2010). Bu bağlamda Covid-19 önce-

si dönem ve Covid-19 dönemine ilişkin olarak hesaplanan konaklama ve yiyecek alt sektörlerinin finansal başarısızlık risk değerlerinin normal dağılım koşulunu sağlayıp sağlamadığı bulgular kısmında Tablo 5'de yer alan skewness (çarpıklık) ve kurtosis (basıklık) değerleri incelenerek belirlenmiştir. Skewness ve kurtosis değerlerinin +2 ile -2 aralığında olması değişkenlere ilişkin dağılımın normallik koşulunu sağladığını ifade etmektedir (George & Mallery, 2003). Bu bağlamda analiz kapsamındaki örneklemin salgın öncesi ve salgın dönemi arasındaki farkların normal dağılım koşulunu sağlamaması ve örneklem hacminin küçük olması gerekçeleriyle söz konusu parametrik testin parametrik olmayan test karşılığı olarak kabul edilen Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi'yle analiz edilmesi kararlaştırılmıştır. Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi, iki durumda ya da iki ayrı zaman diliminde gerçekleştirilen ölçümlerin karşılaştırılmasında ve söz konusu ölçümlere ilişkin değerlerde iki zaman dilimi arasında bir değişim olup olmadığının test edilmesinde yararlanılan istatistiksel bir analiz yöntemidir (Kalaycı, 2010). Bununla birlikte analiz gerçekleştirilmesinde SPSS 22.0 istatistik programından yararlanılmış ve istatistiksel anlamlılık seviyesi ($p < 0,05$) olarak dikkate alınmıştır.

Covid-19 salgının yayılmasını önlemek adına getirilen kısıtlamalar birçok sektörde hem arzın hem de talebin azalmasına hatta durma noktasına gelmesine sebep olmuştur. Söz konusu durumdan ilk etkilenen sektör ise hizmet sektörü olmuştur ve dünya genelinde çok sayıda konaklama ve restoran işletmesi geçici olarak faaliyetlerine son vermek durumunda kalmıştır. Bununla birlikte söz konusu sektörün yapısı gereği ertelenmiş talebin sonradan yerine konulması olasılığı bulunmamaktadır. Dolayısıyla turizm sektöründe yer alan işletmelerin her koşulda kriz sonrası döneme yüksek maliyet yükleriyle girmesi ve krizden yoğun bir şekilde etkilenmesi beklenmektedir (TÜRMOB, 2020). Literatürde yer alan Kılıç Karamahmutoğlu (2021) araştırmasında hesaplanmış finansal oranlar için farklılık testi uygulanmış ve salgın öncesi dönem ile salgın dönemi arasında finansal oranlar açısından anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Benzer şekilde Rahmah & Novianty (2021) araştırmasında finansal oranlarla hesaplanan Z Skor değerleri bağlamında salgın öncesi ve salgın dönemi arasında önemli farklılıklar olduğu bulgulanmıştır. Sektöre yönelik tahminler ve alanyazında tarafımızca incelenmiş önceki çalışmaların sonuçları dikkate alındığında salgının Türkiye'de faaliyet gösteren konaklama ve yiyecek-içecek işletmelerinin finansal başarısızlık riskleri üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip olması beklenmektedir. Bu bağlamda araştırmanın amaçları doğrultusunda oluşturulmuş hipotezler aşağıda yer almaktadır:

H0: Türkiye'deki konaklama ve yiyecek-içecek işletmelerinin finansal başarısızlık riskleri bağlamında Covid-19 öncesi dönem ile Covid-19 dönemi arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

H1: Türkiye'deki konaklama ve yiyecek-içecek işletmelerinin finansal başarısızlık riskleri bağlamında Covid-19 öncesi dönem ile Covid-19 dönemi arasında anlamlı bir farklılık vardır.

BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde öncelikle konaklama ve yiyecek hizmetleri faaliyetleri sektörlerinin 2016-2020 yıllarına ilişkin finansal başarısızlık riskleri

Altman Z, Altman Z', Springate, Fulmer, Zmijewski ve Grover modelleri aracılığıyla hesaplanmıştır. Finansal başarısızlık risk modellerinin sonuçları Tablo 5'te yer almaktadır. Sonrasında sektörlerin Covid-19 salgını öncesi dönem (2016-2019) ve Covid-19 salgını dönemi (2020) arasındaki finansal başarısızlık riski bağlamında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olup olmadığı Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi aracılığıyla test edilmiştir ve elde edilen bulgular Tablo 6'da yer almaktadır.

Finansal Başarısızlık Risklerine Yönelik Bulgular

Konaklama sektörü ve yiyecek hizmetleri sektöründe faaliyet gösteren alt sektörler için 2016-2020 yıllarına ilişkin finansal başarısızlık risk değerleri aşağıdaki

Tablo 5. Konaklama ile Yiyecek ve İçecek Sektörlerinin Finansal Başarısızlık Risk Skorları

		Altman Z	Altman Z'	Springate	Fulmer	Zmijewski	Grover
I-55 Konaklama							
I-551	2016	0.35	0.28	-0.15	-0.54	0.33	-0.06
	2017	0.49	0.43	0.03	-0.45	0.44	0.06
	2018	0.76	0.70	0.29	-0.39	0.73	0.28
	2019	0.75	0.69	0.37	-0.20	0.33	0.22
	2020	0.21	0.19	-0.20	-0.49	1.37	-0.06
I-552	2016	0.48	0.37	0.07	-1.40	0.46	0.14
	2017	0.43	0.36	0.03	-1.27	0.25	-0.02
	2018	0.39	0.40	0.02	-1.34	0.73	-0.08
	2019	0.37	0.36	0.03	-1.35	1.06	-0.02
	2020	0.11	0.16	-0.23	-1.57	1.85	-0.27
I-553	2016	0.72	0.74	0.23	-2.05	0.60	-0.07
	2017	0.80	0.82	0.32	-2.06	0.20	-0.01
	2018	0.63	0.68	0.25	-2.07	0.18	-0.09
	2019	0.71	0.75	0.24	-1.98	0.09	-0.13
	2020	0.66	0.65	0.25	-1.97	0.20	0.02
I-559	2016	0.38	0.41	-0.11	-1.62	0.18	-0.28
	2017	0.55	0.56	0.08	-1.48	0.19	-0.10
	2018	0.62	0.59	0.11	-1.54	0.07	-0.04
	2019	0.55	0.52	0.03	-1.46	-0.22	-0.13
	2020	0.43	0.37	-0.15	-1.46	-0.52	-0.22
I-56 Yiyecek ve İçecek Hizmeti Faaliyetleri							
I-561	2016	0.95	0.98	0.15	-0.58	0.93	-0.20
	2017	1.10	1.11	0.30	-0.44	0.84	-0.13
	2018	1.23	1.26	0.34	-0.22	0.90	-0.18
	2019	1.38	1.39	0.45	-0.09	0.74	-0.09
	2020	0.93	0.95	0.18	-0.23	1.00	-0.21
I-562	2016	2.32	2.16	0.99	-0.05	-0.35	0.39
	2017	2.22	2.05	0.98	-0.06	-0.40	0.44
	2018	2.28	2.12	0.94	0.01	-0.20	0.36
	2019	2.38	2.20	1.01	0.09	-0.35	0.41
	2020	2.02	1.83	0.80	-0.00	-0.24	0.38
I-563	2016	1.97	1.43	0.48	0.65	-1.69	0.58
	2017	2.03	1.50	0.55	0.81	-1.74	0.60
	2018	1.03	1.03	0.20	-0.59	0.72	-0.21
	2019	1.25	1.24	0.39	-0.47	0.49	-0.08
	2020	0.83	0.81	0.10	-0.56	0.41	-0.19

Tablo 5'te sunulmuştur. Söz konusu tabloda finansal başarısızlık riski taşıyan sektörler kırmızı, gri bölgede yer alan işletmeler gri ve finansal başarısızlık riski taşımayan sektörler ise mavi ile renklendirilmiştir.

Konaklama sektörlerinin analize dahil edilen Zmijewski ve Grover modeli dışında tüm modellerde tüm yıllar için finansal başarısızlık riski taşıdığı görülmektedir. Analiz sonucuna göre sektörlerin genel olarak finansal başarısızlık riski içerisinde oldukları; finansal başarısızlık risk değerlerinde 2016 yılından 2019 yılına kadar çok az da olsa bir artış yaşadıkları ancak 2019 yılından 2020 yılına geçişte düşüş yaşandığı saptanmıştır. Diğer konaklama yerleri sektörünün modeller arasında Zmijewski modeline göre 2019 ve 2020 yılında finansal başarısızlık riski taşımadığı görülmüştür. Grover modeline göre oteller ve benzeri konaklama yerleri alt sektörünün 2016 yılında finansal başarısızlık riski taşıdığı; 2017-2018-2019 yıllarında finansal başarısızlık riski taşımadığı ve 2020 yılında finansal başarısızlık riski taşıdığı belirlenmiştir. Kamp alanları, motorlu karavan ve karavan tipi treyler park hizmetleri alt sektörünün ise 2016-2018-2019 yıllarından finansal başarısızlık riski yaşadığı, 2017 yılında sektör hakkında yorum yapılamadığı ve 2020 yıllarında finansal açıdan sağlıklı olduğu saptanmıştır.

Tablo 5 incelendiğinde yiyecek hizmetleri alt sektörlerinin analize dahil edilen tüm modellerde finansal başarısızlık risk taşıyan yıl sayısının genel olarak fazla olduğu görülmektedir. Yiyecek hizmetleri sektörleri arasında dışarıya yemek hizmeti sunan işletmelerin (catering) faaliyetleri ve diğer yiyecek hizmetleri

faaliyetleri alt sektörünün tüm modellere göre en az finansal başarısızlık riski taşıyan sektör olduğu saptanmıştır. Genel olarak alt sektörlerin 2020 yılına ait finansal başarısızlık risk değerlerinin önceki yıllara göre daha düşük olduğu dolayısıyla daha fazla finansal başarısızlık riski taşıdığı belirlenmiştir.

Lokantalar ve seyyar yemek hizmeti faaliyetleri alt sektörü Altman Z modeline göre değerlendirildiğinde tüm yıllar için finansal başarısızlık riski taşıdığı; Altman Z' modeline göre 2018 ve 2019 yıllarında gri bölgede yer alarak hakkında yorum yapılamadığı ancak 2020 yılında finansal açıdan risk taşıdığı saptanmıştır. Sektörün Springate, Fulmer, Zmijewski ve Grover modeline göre tüm yıllarda finansal başarısızlık riski taşıdığı belirlenmiştir.

Dışarıya yemek hizmeti sunan işletmelerin (catering) faaliyetleri ve diğer yiyecek hizmetleri faaliyetleri alt sektörünün Altman Z ve Altman Z' modellerine göre 2020 yılında risk değerlerinin düştüğü ve tüm yıllarda finansal başarısızlık riski taşıdığı gözlemlenmiştir. Springate modeline göre 2016-2019 yılları arasında finansal açıdan sağlıklı olan sektörün, 2020 yılında finansal açıdan sağlıklı olduğu tespit edilmiştir. Fulmer modeline göre 2016 ve 2017 yılında finansal başarısızlık yaşayan sektörün; 2018 ve 2019 yıllarında finansal başarısızlık riski taşımadığı ve finansal açıdan sağlıklı olduğu; ancak 2020 yılında finansal başarısızlık riskini taşıdığı saptanmıştır. Zmijewski modeline göre sektörün tüm yıllarda finansal açıdan başarılı olduğu ve Grover modeline göre tüm yıllarda finansal başarısızlık riski taşımadığı belirlenmiştir.

Tablo 6. Konaklama ile Yiyecek ve İçecek Sektörlerinin Farklılık Testi Sonuçları

Finansal Başarısızlık Modelleri	Dönem	Tanımlayıcı İstatistikler				Wilcoxon İşaretli Sıra Testi	
		Ort.	Std. Sapma	Skewness	Kurtosis	İstatistik (t-değeri)	p-değeri
Altman Z Skor	Salgın Öncesi*	1,040	0,688	1,176	0,561	-2.366	.018**
	Salgın Dönemi	0,742	0,640	1,472	2,673		
Altman Z' Skor	Salgın Öncesi*	0,969	0,621	1,186	1,038	-2.366	.018**
	Salgın Dönemi	0,708	0,578	1,292	1,873		
Springate	Salgın Öncesi*	0,309	0,329	1,692	3,296	-2.366	.018**
	Salgın Dönemi	0,109	0,362	1,247	1,694		
Fulmer	Salgın Öncesi*	-0,791	0,835	-0,462	-1,652	-.676	.499
	Salgın Dönemi	-0,899	0,756	-0,320	-1,848		
Zmijewski	Salgın Öncesi*	0,195	0,510	-0,335	-1,087	-1.521	.128
	Salgın Dönemi	0,582	0,865	0,232	-1,248		
Grower	Salgın Öncesi*	0,055	0,208	0,742	-0,446	1.690	.091
	Salgın Dönemi	-0,079	0,229	1,707	2,950		

*2016-2017-2018 ve 2019 yıllarının ortalaması alınmıştır.

**0,05 düzeyinde anlamlıdır.

İçecek sunum hizmetleri alt sektörünün finansal başarısızlık risk durumları değerlendirildiğinde Altman Z modeline göre sektörün 2016 ve 2017 yıllarında gri bölgede yer aldığı ve hakkında yorum yapılamadığı; 2018-2019-2020 yıllarında ise finansal başarısızlık riski taşıdığı görülmektedir. Altman Z' modeline göre sektörün 2016-2017-2019 yıllarında gri bölgede yer aldığı; 2018 ve 2020 yıllarında finansal başarısızlık riski taşıdığı belirlenmiştir. Springate modeline göre sektör tüm yıllarda finansal başarısızlık riski taşırken; Fulmer ve Zmijewski modellerinde 2016 ve 2017 yıllarında finansal açıdan sektörün sağlıklı olduğu; geriye kalan 2018-2019-2020 yıllarında finansal başarısızlık riski taşıdığı görülmektedir. Grover modeline göre 2016 ve 2017 yıllarında finansal başarısızlık riski taşırken; 2018, 2019 ve 2020 yıllarında ise finansal başarısızlık riski taşıdığı saptanmıştır.

Farklılık Analizine Yönelik Bulgular

Konaklama ve yiyecek hizmetleri alt sektörlerinin finansal başarısızlık tahmin modellerinden yararlanılarak elde edilen skorları arasında salgın öncesi (2016-2019) ve salgın dönemi (2020) bağlamında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olup olmadığı analiz edilmiştir. Örneklem sayısının 30'dan küçük olması ve skewness ve kurtosis değerleri neticesinde parametrik test koşulları yerine getirilemediğinden analiz parametrik olmayan farklılık testlerinden biri olan Wilcoxon İşaretili Sıralar Testi yararlanılarak gerçekleştirilmiştir. Söz konusu test birbiriyle ilişkili iki değişkene ait dağılımların zamana göre değişimlerinin belirlenmesi açısından önem arz etmektedir. Gerçekleştirilen farklılık analizi neticesinde elde edilen sonuçlar Tablo 6'da yer almaktadır.

Tablo 6 incelendiğinde konaklama ve yiyecek hizmetleri faaliyetleri sektörlerinin finansal başarısızlık tahmin modellerine ilişkin sonuçlar arasında Altman Z, Altman Z' ve Springate modellerinde Covid-19 öncesi ve Covid-19 dönemi arasında %5 güven aralığında anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. Öte yandan Fulmer, Zmijewski ve Grover modellerinde salgın öncesi ve salgın dönemi arasında istatistiki açıdan anlamlı bir fark olmadığı belirlenmiştir. Bununla birlikte salgın döneminde salgın öncesi döneme kıyasla konaklama ve yiyecek hizmetleri sektörlerinin finansal başarısızlık risklerinin arttığı ve salgının turizm sektörünü olumsuz yönde etkilediği gözlemlenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre salgın öncesi dönem finansal başarısızlık risk değerlerinin ortalamasının salgın dönemi finansal başarısızlık risk değer ortalamalarına göre Zmijewski modeli dışında tüm modellerde düştüğü başka bir ifadeyle finansal başarısızlık risklerinin arttığı gözlemlenmiştir.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Dünya üzerinde meydana gelen terör, savaş ve doğal afet gibi olaylar ülkelerin turistik faaliyetlerini etkileyerek durma noktasına getirmektedir. Bunlar arasında salgın hastalıklar da yer almaktadır. Önceki yıllarda karşılaşılan sars, mers, ebola, kolera, domuz gribi vb. salgınlar ülkelerdeki turistik faaliyetleri de olumsuz yönde etkilemiştir (Çeti & Ünlüöner, 2019). Turizm sektörü ekonomi üzerinde yarattığı gelir ile olumlu etki sağlarken; yapısı gereği terör olayları, siyasi sorunlar ve salgın hastalıklardan hızla ve yoğun bir şekilde etkilenmektedir. Dolayısıyla söz konusu sektörde yer alan işletmelerin finansal başarısızlık riskinin önceden tahmin edilmesi ve dünyayı etkisi altına alan Covid-19 salgının sektöre olan etkilerinin ortaya konulması işletmelerin faaliyetlerinin sürdürülebilirliği ve karşılaşılabilecek olumsuz durumlar için önceden tedbir alınabilmesi adına önem arz etmektedir. Öte yandan çalışmanın örneklemini oluşturan halka açık olmayan turizm işletmelerinin finansal tablolarının bir araya getirilmesiyle oluşturulan sektör bilançoları üzerinde finansal başarısızlık riskinin belirlenerek salgının işletmelerin finansal başarısızlık risk değerleri üzerinde farklılığa neden olup olmadığını ortaya koyan bir çalışmaya rastlanamamıştır. Söz konusu durum çalışmanın özgünlüğünü oluşturmaktadır ve bu bağlamda literatüre, sektördeki işletmelere ve diğer paydaşlara önemli bilgiler sunmaktadır. Bununla birlikte söz konusu araştırmaya ilişkin bulguların işletme yöneticileri ve yatırımcılarına, Covid-19 salgınının sektörde yer alan işletmelerin finansal performansı üzerindeki etkisini bilimsel olarak inceleme, alınan kararları değerlendirme ve geleceğe ilişkin finansal, operasyonel ve yönetsel stratejiler geliştirme noktasında fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu araştırmada Türkiye'deki konaklama ve yiyecek hizmetleri faaliyetleri sektörlerine ait finansal başarısızlık risk değerlerinin belirlenerek, finansal başarısızlık risklerinin Covid-19 salgın döneminden nasıl etkilendiği ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda öncelikle TCMB sektör bilançolarında yer alan konaklama ve yiyecek hizmetleri faaliyetleri sektörlerinin 2016-2020 yıllarına ilişkin finansal başarısızlık risk değerleri hesaplanmıştır. Ardından sektörlerin finansal başarısızlık risklerinin Covid-19 salgın öncesi dönem (2016-2019 yılları) ve Covid-19 dönemi (2020 yılı) bağlamında anlamlı bir farklılık olup olmadığı Wilcoxon İşaretili Sıralar Testi ile belirlenmeye çalışılmıştır.

Finansal başarısızlık risk değerleri açısından bulgular değerlendirildiğinde konaklama alt sektörlerinin Zmijewski ve Grover modeli dışında analize dahil edilen tüm modellere göre tüm yıllarda finansal başarısızlık riski taşıdığı ve sektörlerde yer alan işletmelerin

finansal başarısızlık risk değerlerinde özellikle salgın dönemi için kötüleşme yaşandığı saptanmıştır. Bunun sebebinin salgın döneminde salgının yayılımını engellemek amacıyla getirilen kısıtlamalar nedeniyle konaklama işletmelerinin geçici süreyle kapatılmasının olduğu düşünülmektedir. Yiyecek hizmeti sektörlerinin finansal başarısızlık risk durumları incelendiğinde dışarıya yemek hizmeti sunan işletmelerin faaliyetleri sektörünün finansal başarısızlık riskini en az taşıyan sektör olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yiyecek hizmetlerinin konaklama işletmelerine göre daha az finansal başarısızlık riski taşımasının nedeninin salgın döneminde konaklama işletmeleri kapanma gibi kısıtlamalar yaşarken yiyecek hizmetleri sektörünün paket servis uygulamalarıyla hizmetlerine devam etmesi olduğu düşünülmektedir. Yiyecek hizmeti alt sektörlerinin modeller bağlamında genel olarak önceki yıllara göre finansal başarısızlık risk değerlerinde azalış gözlemlendiği başka bir ifade ile finansal başarısızlık risklerinin arttığı belirlenmiştir. Salgın dönemi olarak değerlendirilen 2020 yılında önceli yıllara göre gözlemlenen finansal başarısızlık risk değerlerindeki azalış yani finansal başarısızlık riskindeki artış alanyazında yer alan Armadani vd. (2021), Crespi-Cladera vd. (2021), Khan & Ullah (2021), Maharani & Sari (2021) ve Wieprow & Gawlik (2021) araştırmalarının sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir.

Konaklama ve yiyecek hizmetleri alt sektörlerinin farklılık sonuçları değerlendirildiğinde, Altman Z, Altman Z' ve Springate finansal başarısızlık riski açısından salgın öncesi ve salgın dönemi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir. Analize dahil edilen Zmijewski modeli dışındaki tüm modellerde, Covid-19 salgın dönemi finansal başarısızlık risk değeri ortalamalarının salgın öncesi ortalama değerlerine göre azaldığı saptanmıştır. Dolayısıyla Türkiye'deki konaklama ve yiyecek içecek işletmelerinde finansal başarısızlık riskinin Covid-19 salgın döneminde arttığı belirlenmiştir. Turizm sektöründeki işletmelerin Covid-19 salgın sürecinden olumsuz yönde etkilendiği ve söz konusu sektörlerin finansal başarısızlık risklerinin arttığı saptanmıştır. Analiz sonuçları alanyazında yer alan Rahmah & Novianty (2021) ve Kılıç & Karamahmutoğlu (2021) araştırmalarının sonuçlarıyla aynı doğrultudadır.

Covid-19 salgınıyla beraber turizm faaliyetlerinde yaşanan değişiklikler ayrıca kısıtlamalarla birlikte iptal edilen tatiller, seyahatler ve insanların yemek yeme alışkanlıklarının değişimi sektörde yer alan işletmeleri olumsuz etkilemektedir. Turizm sektöründe yer alan işletmelerin düşük gelir elde etmeleri hatta bazen gelir elde edememelerine karşın sabit giderlerinin devam etmesi işletmelerin finansal başarısızlık riskini arttıran unsurların başında gelmektedir. Özellikle insanların

yeme-içme alışkanlıklarını değiştirmesiyle sektördeki işletmelerin hızla değişen talep karşısında hızlı çözümler bularak yeniliğe uyum sağlamaları gerekmektedir. Hem konaklama hem de yiyecek hizmetleri faaliyetleri alt sektörlerinin Covid-19 kapsamında Sağlık Bakanlığının önerdiği önlemleri alarak sağlığını koruması açısından akıllı uygulamalara geçiş sağlamalıdır. Finansal açıdan ise yine devletin sunduğu yardımlardan faydalanarak sürdürülebilirliğini sağlamalıdır. Bu araştırmada sınırlı sayıda alt sektörün finansal başarısızlık risk modelleri ve Covid-19 salgın dönemi süresince kısa dönemli analizler gerçekleştirilmiştir. Gelecek çalışmalarda uzun dönem verileri analize dahil edilerek sektörün uluslararası boyutta değerlendirilmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Alonso, A. D., Kok, S. K., Bressan, A., O'Shea, M., Sakellarios, N., Koresis, A., ... & Santoni, L. J. (2020). COVID-19, Aftermath, Impacts, and Hospitality Firms: An International Perspective, *International Journal of Hospitality Management*, 91, 102654.
- Altman, E. I. (1968). Financial Ratios, Discriminant Analysis and the Prediction of Corporate Bankruptcy, *Journal of Finance*, 23 (4), 589-609.
- Altman, E.I. & Hotchkiss, E. (2006). *Corporate Financial Distress and Bankruptcy: Predict and Avoid Bankruptcy, Analyze and Invest in Distressed Debt*, John Wiley & Sons, New Jersey.
- Aktaş, R. (1993). *Endüstri İşletmeleri İçin Mali Başarısızlık Tahmini (Çok Boyutlu Model Uygulaması)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.
- Altınay, L. & Arici, H. E. (2021). Transformation of the Hospitality Services Marketing Structure: A Chaos Theory Perspective, *Journal of Services Marketing*.
- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S. & Yıldırım, E. (2012). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri: SPSS Uygulamalı (7. Basım)*, Sakarya Yayıncılık, Sakarya.
- Armadani, A., Fisabil, A. I. & Salsabila, D. T. (2021). Analisis Rasio Kebangkrutan Perusahaan pada Masa Pandemi Covid-19. *Jurnal Akuntansi*, 13(1), 99-108.
- Aydoğuş, O. (2020). Salgın ve Ekonomik Kriz. *İktisat ve Toplum Dergisi*, 10 (114), 11-17.
- Bahar, O. & Kozak, M. (2006). Potential Impacts of Euro on Destination Choice. *Tourism: An International Interdisciplinary Journal*, 54(3), 235-243.
- Barreda, A. A., Kageyama, Y., Singh, D. & Zubieta, S. (2017). Hospitality Bankruptcy in United States of America: A Multiple Discriminant Analysis-Logit Model Comparison, *Journal of Quality Assurance in Hospitality & Tourism*, 18(1), 86-106.
- Charitou, A., Neophytou, E. & Charalambous, C. (2004). Predicting corporate Failure: Empirical Evidence for the UK. *European Accounting Review*, 13(3), 465-497.
- Chien, G. C. & Law, R. (2003). The Impact of the Severe Acute Respiratory Syndrome on Hotels: A Case Study of Hong Kong. *International Journal of Hospitality Management*, 22(3), 327-332.
- Crespí-Cladera, R., Martín-Oliver, A. & Pascual-Fuster, B. (2021). Financial Distress in the Hospitality Industry During the Covid-19 Disaster. *Tourism Management*, 85, 104301.
- Çeti, B. & Ünlüönen, K. (2019). Evaluation of the Effect of Crisis Due to Epidemic Diseases on the Tourism Sector. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi*, 22(2), 109-128.
- Diakomihalis, M. (2012). The Accuracy of Altman's models in Predicting Hotel Bankruptcy, *International Journal of Accounting and Financial Reporting*, 2(2), 96-113.
- Fulmer, J. G. (1984). A Bankruptcy Classification Model for Small Firms, *The Journal of Commercial Bank Lending*, 66 (11), 25-37.
- George, D. & Mallery, P. (2003). *SPSS for Windows Step by Step: A Simple Guide and Reference 11.0 Update*, Pearson Education, Inc, United States of America.
- Gu, Z. (2002). Analyzing Bankruptcy in the Restaurant Industry: A Multiple Discriminant Model, *International Journal of Hospitality Management*, 21(1), 25-42.
- Huo, Y. H. (2006). Bankruptcy Situation Model in Small Business: The Case of Restaurant Firms, *Hospitality Review*, 24(2), 5.
- Janer, J. (2011). Bankruptcy Prediction and Its Advantages: Empirical Evidence from SME's in the French Hospitality Industry, Unpublished Master's Thesis, University of Copenhagen, Denmark.
- Kalaycı, Ş. (2010). *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*, Asil Yayın Dağıtım, Ankara.
- Kandır, S. Y., Karadeniz, E., Özmen, M. & Önal, Y. B. (2008). Türk Turizm Sektöründe Büyüme Göstergelerinin Turizm İşletmelerinin Finansal Performansına Etkisinin İncelenmesi, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(1), 211-237.
- Karadeniz, E., İskenderoğlu, Ö. & Öcek, C. (2021). Finansal Başarısızlık Riskinin Belirleyicileri: Avrupa'daki Menkul Kıymet Borsalarında İşlem Gören Konaklama İşletmelerinde Bir Araştırma, *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 18(3), 580-600.
- Karadeniz, E., & Öcek, C. (2018). Konaklama İşletmelerinde Finansal Başarısızlık Riskinin Ölçümü: Türkiye ve Avrupa Karşılaştırması. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 55(645), 9-59.
- Karadeniz, E. & Öcek, C. (2019). Borsa İstanbul konaklama işletmelerinde finansal başarısızlık riskinin Beaver Modeli kullanılarak analizi. *Journal of Tourism Theory and Research*, 5(2), 99-111.
- Karadeniz, E. & Öcek, C. (2019). Finansal Başarısızlık Riski Taşıyan İle Taşımayan İşletmelerin Finansal Oranlarının Karşılaştırmalı Analizi: Borsa İstanbul Turizm İşletmelerinde Bir Araştırma, *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 16(2), 191-206.

- Karadeniz, E. & Öcek, C. (2020). Finansal Başarısızlık Tahmin Modellerinin Geçerliliğinin Analizi: Thomas Cook Örneği, *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 17(3), 394-406.
- Khan, K. M. & Ullah, N. (2021). Post COVID-19 Financial Distress in Pakistan: Prediction of Corporate Defaults at Pakistan Stock Exchange. *Liberal Arts and Social Sciences International Journal (LASSIJ)*, 5(1), 386-400.
- Kılıç Karamahmutoğlu, M. (2021). COVID-19'un Ulaştırma ve Turizm İşletmelerinin Finansal Performansına Etkisi: Borsa İstanbul (BİST)'da Bir Uygulama. *Muhasebe ve Denetime Bakış*, 21(65), 65-88.
- Kiracı, K. (2021). COVID-19, Financial Risk and the Airline Industry. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(3), 1557-1581.
- Lestari, R. M. E., Situmorang, M., Pratama, M. I. P. & Bon, A. T. (2021, 7-11 March). Financial Distress Analysis Using Altman (Z-Score), Springate (S-Score), Zmijewski (X-Score), and Grover (G-Score) Models in the Tourism, Hospitality and Restaurant Subsectors Listed on the Indonesia Stock Exchange Period 2015-2019. Paper presented at the Proceedings of the 11th Annual International Conference on Industrial Engineering and Operations Management Singapore.
- Macit, A. (2020, 6 November-7 December). Covid-19 Pandemisinin Havayolu İflas Riski Üzerindeki Etkisinin Belirlenmesi: Aircore Modeli ile Türk Sivil Havacılık Sektörüne Yönelik Bir Analiz. 13. Güncel Araştırmalarla Sosyal Bilimler Kongresi, Antalya.
- Maharani, R. & Sari, T. A. M. (2021). Tourism Industry Bankruptcy Analysis of Impact COVID-19 Pandemic. *International Journal of Economics, Business and Accounting Research (IJEBAAR)*, 5(4), 339-350.
- Milasinovic, M., Knezevic, S. & Mitrovic, A. (2019). Bankruptcy Forecasting of Hotel Companies in the Republic of Serbia Using Altman's Z-Score Model. *Hotel and Tourism Management*, 7(2), 87-95.
- Ohlson, J. A. (1980), Financial Ratios and the Probabilistic Prediction of Bankruptcy, *Journal of Accounting Research*, 18(1), 109-131.
- Rahmah, I. & Novianty, I. (2021). Comparative Analysis of Financial Distress Before and During the COVID-19 Pandemic: Empirical Evidence In Indonesia, *International Journal of Business, Economics and Law*, 24(5), 216-222.
- Samarakoon, L. P. & Hasan, T. (2003). Altman's Z-Score Models of Predicting Corporate Distress: Evidence From the Emerging Sri Lankan Stock Market. *Journal of the Academy of Finance*, 1, 119-125.
- Song, H. J. & Kang, K. H. (2019). The Moderating Effect of CEO Duality on the Relationship Between Geographic Diversification and Firm Performance in the US Lodging Industry, *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 31(3), 1488-1504.
- Sağlık Bakanlığı. (2022, 3 Ocak). COVID-19 Nedir? Erişim adresi: <https://covid19.saglik.gov.tr/TR-66300/covid-19-nedir-.html> (Erişim tarihi: 25.01.2022).
- Saragih, F., Sinambela, E. & Sari, E. N. (2019, 8-9 October). Bankruptcy Prediction by Using the Grover Method. Paper presented at the 1st International Conference on Economics, Management, Accounting and Business, Medan, Sumatra, Indonesia.
- Springate, G. L. V. (1978), Predicting The Possibility of Failure in A Canadian Firm, Master's Thesis, Simon Eraser University.
- TCMB. (2021, Eylül). Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Sektör Bilançoları 2009-2020, Erişim adresi: <https://www3.tcmb.gov.tr/sector/#/tr/I/konaklama-ve-yiyecek-hizmeti-faaliyetleri> (Erişim tarihi: 27.01.2022).
- TÜRSAB. (2021, 15 Haziran). Dünya turizm istatistikleri. Erişim adresi: <https://www.tursab.org.tr/dunya-turizm-istatistikleri> (Erişim tarihi: 01.02.2022).
- TÜRMOB. (2020). Korona Salgınının Türkiye Ekonomisine Etkisi Değerlendirmeler ve Öneriler Raporu, Erişim adresi: <http://www.esmmmo.org/storage/file/d8668441dd3740838413616a7a243132.pdf> (Erişim tarihi:18.05.2022).
- Vasanth, S., Dhanraj, V. & Thiayalnayaki (2013). Prediction of Business Bankruptcy for Selected Indian Airline Companies Using Altman's Model. *International Journal of Research in Business Management*, 1(4), 19-26.
- Wieprow, J. & Gawlik, A. (2021). The Use of Discriminant Analysis to Assess the Risk of Bankruptcy of Enterprises in Crisis Conditions Using the Example of the Tourism Sector in Poland, *Risks*, 9(4), 78.
- World Health Organization, (2021, 23 Aralık). Coronavirus disease (COVID-19) pandemic, Erişim adresi: <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019> (Erişim tarihi: 25.01.2022).
- Yıldız, Ş. (2021). Finansal Başarısızlık Tahmin Modellerinin Karşılaştırılması: BİST Turizm İşletmeleri Üzerine Bir Uygulama, Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi, Karabük.
- Zmijewski, M. E. (1984). Methodological Issues Related to the Estimation of Financial Distress Prediction Models. *Journal of Accounting Research*, 59-82.

Destek Bilgisi: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde herhangi bir birey ya da kurumdan aynı ya da nakdi bir yardım/destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması: Makalede herhangi bir çıkar çatışması ya da kazancı yoktur.

Etik Onayı: Bu çalışmanın hazırlanma süreçlerinde etik kurallara riayet edildiğini yazarlar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Turizm Akademik Dergisinin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk makale yazarına aittir.

Bilgilendirilmiş Onam Formu: Tüm taraflar kendi rızaları ile çalışmaya dâhil olmuşlardır.

Etik Kurul Onayı: Bu çalışma, TR Dizin etik kurul izni gerektiren çalışma grubunda yer almamaktadır.

Araştırmacıların Katkı Oranı: Çalışma üç yazarın ortak katkısı ile hazırlanmıştır.

1. Yazar katkı oranı: %35
2. Yazar katkı oranı: %35
3. Yazar katkı oranı: %30

EXTENSİVE SUMMARY

Financial Failure Risk in Lodging and Food-Beverage Companies and the Impact of the Covid-19 Pandemic

Fatma Senem BEYAZ*, Cemile ÖCEK,
Erdoğan KARADENİZ

INTRODUCTION

Throughout the world, the tourism sector is considered as one of the important economic areas for all countries and plays an important role in the development of countries (Bahar & Kozak, 2006). The World Tourism Organization (UNWTO) considers the tourism sector as one of the most important sectors because it creates employment, the number of people participating in touristic activities, the income it creates and the source of growth in the countries (Kandır, Karadeniz, Özmen & Önal, 2008). Companies in the tourism sector, which is among the sectors most affected by global political, health, economic, financial and environmental crises, may be affected more than internal crises when faced with uncontrollable crises. The tourism sector encounters great problems, especially in the processes where the rate of spread such as epidemics is quite high and therefore tourism activities are restricted (Chien & Law, 2003).

Coronavirus (Covid-19), which has affected the whole world for about 2 years, was first seen in Wuhan, China, at the end of 2019 (Sağlık Bakanlığı, 2022). With the Covid-19 epidemic, tourism movements have come to a standstill; lodging, food and beverage and travel businesses were also adversely affected by the process. During the epidemic, tourism movements were restricted, the borders of the country were closed from time to time, and even curfews were imposed. The Covid-19 epidemic, which we encounter with different variants every day, has caused a decrease in revenues and investment and consumption expenditures in all sectors, especially in service sectors such as transportation, tourism and trade (Aydoğuş, 2020).

In the epidemic period when incomes decrease but fixed costs continue, tourism companies need to be financially strong in order to survive and to maintain their financial health and sustainability without experiencing one of the financial failure processes. In this context, it is extremely important for companies in the sector to regularly check their financial status and to determine internal and external factors by measuring the financial failure risks.

The aim of this research is to examine the financial failure risks of Turkish lodging and food-beverage companies and to determine the impact of the Covid-19 outbreak on the financial failure risks of lodging and food-beverage companies. For this purpose, Altman Z, Altman Z', Springate, Fulmer, Zmijewski and Grover models were used to determine the financial failure risks of four sub-sectors in the lodging services sector and three sub-sectors under the food services sector for the years 2016-2020. Then, Wilcoxon Signed Ranks Test was used to determine whether there was a significant difference between the Covid-19 period (2020) and the pre-Covid-19 period (2016-2019) of the sectors.

METHOD

The aim of this research is to measure the financial failure risks in lodging and food-beverage businesses in Turkey and to examine the effect of the Covid-19 epidemic on the financial failure risks. In this context, by using the sector company accounts of four sub-sectors in the lodging services sector and three sub-sectors in the food services sector published by the Central Bank of the Republic of Turkey (CBRT), the financial failure risks for the years 2016-2020 are Altman Z, Altman Z', Springate, Fulmer, Zmijewski and Analyzed with Grover models. Then, for each of the financial failure prediction models, whether there is a statistical difference in the context of the pre-Covid-19 and Covid-19 period was tested with the Wilcoxon Signed Ranks Test.

RESULTS

It is seen that the lodging sectors carry the financial failure risk for all years in all models, except for the Zmijewski and Grover model included in the analysis. According to the results of the analysis, the sectors are generally at risk of bankruptcy; It was determined that there was a slight increase in financial failure risk values from 2016 to 2019, but there was a decrease in 2019 in the transition to 2020. It is setabten that the number of years with financial failure risk is generally high in all models included in the analysis of the food services sectors.

It has been determined that the number of years in which the three sub-sectors in the food services sector carry the financial failure risk is less than that of lodging. According to the results of the difference analysis, it was determined that there was a significant difference between the pre-epidemic and the epidemic period in the Altman Z, Altman Z' and Springate models. In line with the aforementioned analyzes, it is seen that the financial failure risks of the companies in the sector have been increased and adversely affected during the Covid-19 period.

* Corresponding author at: Mersin University, Social Sciences Institute, Department of Tourism Management Doctoral Program, E-Mail Address: senembyz@hotmail.com

CONCLUSION

When the findings are evaluated in terms of financial failure risk values, it has been determined that the lodging sectors carry the financial risk failure in all years according to all models included in the analysis, except for the Zmijewski and Grover model, and the financial failure risk values of the companies in the sectors have deteriorated especially during the epidemic period. It is thought that the reason for this is the temporary closure of lodging companies due to the restrictions brought to prevent the spread of the epidemic during the epidemic period. When the financial failure risk situations of the food service sectors are examined, it has been concluded that the sector of the activities of the companies that provide out-of-house catering services is the sector that carries the financial failure risk the least. It is thought that the reason why food services carry less risk of financial failure than lodging companies is that while lodging companies are experiencing restrictions such as closure during the epidemic, they continue their services with takeaway applications in the food services sector. In the context of models, it has been determined that the financial failure risk values of the food service sectors have decreased compared to previous years, in other words, the risks of financial failure have increased.

When the difference results of the lodging and food services sectors were evaluated, it was determined that there was a statistically significant difference between the pre-epidemic and the epidemic period in terms of Altman Z, Altman Z' and Springate financial failure risk. It has been determined that companies in the tourism sector are adversely affected by the Covid-19 epidemic process and the risks of financial failure of these sectors increase.

In this research, financial failure risk models of a limited number of sub-sectors and short-term analyzes during the Covid-19 epidemic period were carried out. In future studies, it is thought that it will be useful to evaluate the sector internationally by including long-term data in the analysis.